

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Krzywoszycski P. Stanislaw Orzechwski – ideolog demokracji szlacheckiej / Przemyslaw Krzywoszycski. – Poznac : Wydawnictwo Poznackie, 2010. – 171 s.
2. Bardach J. Statuty litewskie a prawo rzymskie / Juliusz Bardach. – Warszawa : Uniwersytet Warszawski, 1999. – 160 s.
3. Orzechowski S. Dyjalyg albo rozmowa okoio egzekucyjej Polskiej Korony // Wybyr pism / Stanislaw Orzechowski. – Wrociaw : Zakiad narodowy im. Ossoliczkich, 1972. – 642 s.
4. Orzechowski S. Mowa do szlachty polskiej przeciw prawom i ustawom Krylestwa Polskiego uporzadkowanym przez Jakuba Przyuskiego // Wybyr pism / Stanislaw Orzechowski. – Wrociaw : Zakiad narodowy im. Ossoliczkich, 1972. – 642 s.

Медведєв Володимир Степанович,
професор кафедри юридичної психології
Національної академії внутрішніх справ,
доктор психологічних наук, професор

КАТЕГОРІЯ «ОСОБИСТІТЬ» У СУЧАСНІЙ ВІТЧИЗНЯНІЙ ЮРИДИЧНІЙ ПСИХОЛОГІЇ

Ключове місце в категоріально-понятійному апараті юридичної психології посідають базисні категорії. Однією з них є категорія «особистість». Вона належить до категорій так званого другого ряду, оскільки виникла пізніше за філософсько-психологічні категорії «людина», «душа», «психіка», «свідомість». Зазначене пов'язано з тим, що філософія, теологія, медицина, а згодом і психологія накопичили певний обсяг знань щодо внутрішнього світу та буття людини.

Категорія «особистість» не має аналогів у сучасній психології за розмаїттям напрямів, підходів і конкретних теорій.

У контексті юридичної психології розподіл теорій особистості й відповідне змістовне наповнення цієї категорії доцільно здійснювати за трьома основними напрямками: біогенетичним, соціогенетичним і персоногенетичним. Юридична психологія має власні інтереси та відповідну проблематику у кожному з напрямів.

Особистість як категорія сучасної вітчизняної юридичної психології безпосередньо розробляється та використовується як складова особистісно-гуманістичного принципу. Цей принцип акумулює особистісний підхід як загальнопсихологічний принцип і гуманізм як фундаментальний принцип правознавства. Ще одним джерелом цього принципу є так звана гуманістична психологія.

Особистісно-гуманістичний принцип у юридичній психології означає, що кожна людина є не просто фізичною особою із сукупністю прав, обов'язків і відповідальністю, а своєрідною, неповторною особистістю, яка не тотожна іншим особистостям, має внутрішній світ, що об'єктивується через поведінку та діяльність.

Права особистості, її психічне здоров'я й недоторканність внутрішнього світу є вищою цінністю буття. Щодо особистості неприпустимі упереджене ставлення та дискримінація на расовому, національному, релігійному тощо підґрунті, жорстокі, такі, що принижують гідність, дії, як і всепрощення, всевиправдання, потурання негативним прагненням.

Особистісно-гуманістичний принцип також означає, що правова відповідальність має визначатися з огляду на особливості особистості та завжди залишати для неї життєву перспективу.

Права, обов'язки та відповідальність особистості щодо суспільства та окремих спільностей (професійних, конфесійних, культурних, громадсько-політичних) повинні бути збалансовані та гармонізовані з правами, обов'язками й відповідальністю суспільства щодо особистості. Суспільство має створювати загальні та конкретні сприятливі умови для актуалізації особистістю власного потенціалу, спонукати її до саморозвитку. Максимальна і гармонізована із суспільством актуалізація особистості є визначальним чинником актуалізації суспільством своїх потреб. Шлях до гармонійного функціонування та розвитку суспільства лежить через самоактуалізацію особистості. Суспільство визначає загальні, соціально прийнятні орієнтири актуалізації особистості та надає їм певної правової форми. У випадку намірів чи реальної актуалізації особистості за правопорушним вектором суспільство здійснює превентивний вплив і застосовує правові санкції.

Ще одним стратегічним напрямом теоретико-прикладної розробки категорії «особистість» у сучасній вітчизняній юридичній психології є її вивчення в контексті правопорушення.

Загальним підґрунтям юридико-психологічного вивчення особистості як суб'єкта правопорушення є спільне з правознавством уявлення про людську істоту як *homo sapiens* (людину розумну) та *homo publicus* (представника суспільства). Наявність розуму та визначальної складової свідомості, а також виконання людиною певних соціальних ролей дає підстави розглядати її як особистість, а у кримінальному контексті – як суб'єкта кримінального правопорушення, передусім – злочину та злочинної діяльності.

У межах загального поняття «особистість правопорушника» різні галузі правознавства оперують більш конкретними поняттями. Зокрема, кримінологія оперує поняттям «злочинець», кримінальне право – «особа як суб'єкт злочину», кримінальний процес – «винний», кримінально-виконавче право – «засуджений». Своєрідність психолого-юридичного підходу полягає в тому, що в ньому поєднується розробка деяких загальних питань, жорстко не пов'язаних із конкретним правовим статусом особи, та розробка окремих різновидів особистості правопорушника (неповнолітній, особа жіночої статі, винний, засуджений та ін.).

Третім стратегічним напрямом теоретико-прикладної розробки категорії «особистість» у сучасній вітчизняній юридичній психології є її вивчення в контексті правоохоронної діяльності. Особистість як суб'єкт правоохоронної діяльності поєднує в собі загальні та професійно сформовані й розвинені характеристики. Безпосереднім теоретичним підґрунтям дослідження особистості як суб'єкта правоохоронної діяльності є організаційно-діяльнісна концепція, розроблена одним із фундаторів радянської юридичної психології О. М. Столяренком. Психологія особистості правоохоронця структурована та ієрархічна. Вона в будь-якому віці за певної стабільності безперервно змінюється. Організаційно-діяльнісна концепція особистості правоохоронця суттєво розвинена й удосконалена вітчизняними фахівцями з юридичної психології. Здійснено низку фундаментальних досліджень професійного становлення та розвитку особистості правоохоронця, його адаптивності й

надійності, компетентності, стресостійкості (Д. О. Александров, В. Г. Андросюк, В. О. Криволапчук, О. І. Кудерміна, Т. М. Малкова, О. В. Тімченко, О. М. Цільмак та ін.).

Одним із суттєвих здобутків сучасної вітчизняної юридичної психології є розроблення концепції професійної деформації правоохоронця (А. І. Богатирьов, З. Р. Кисіль, В. І. Клименко, В. С. Медведєв та ін.). Вона дала змогу впровадити спектр профілактично-корекційних заходів щодо професійної деформації та спорідненого з нею професійного вигорання правоохоронця.

Меленко Оксана Володимирівна,
доцент кафедри юридичної психології
Чернівецького національного університету
імені Юрія Федьковича, кандидат
юридичних наук

ПРОБАЦІЯ ЯК ФОРМА СОЦІАЛЬНОГО ТА ПСИХОЛОГО-ПРАВОВОГО КОНТРОЛЮ

Курс на лібералізацію кримінального законодавства, пошуки альтернатив позбавленню волі обумовлені не тільки розширенням правозастосовної практики судів за призначенням покарань, альтернативних позбавленню волі, подальшою гуманізацією кримінальних покарань, а й політичними міркуваннями, соціально-економічними чинниками реалізації судових рішень. У межах реформування кримінально-виконавчої системи передбачається вдосконалення правових, організаційних та інших умов діяльності кримінально-виконавчих установ, надання їхній роботі соціальної спрямованості, проведення підготовчих робіт до подальшої післяпенітенціарної адаптації через службу пробації, на яку законодавством покладені функції щодо забезпечення соціально-психологічного супроводу засуджених, посилення соціальної та реабілітаційної складових вироків судів, у частині реалізації примусових заходів виховного впливу, формування та розвитку механізмів відновного правосуддя і проведення примірних процедур.